

VOLNÁ MYŠLENKA

LIST HÁJÍCÍ ZÁJMY BEZKONFESNÍCH OBČANŮ

V PRAZE 1. ČERVNA 1934

ROČNÍK XXV. - ČÍSLO 22.

František Krejčí a Volná myšlenka.

Volná myšlenka československá ztráčí v profesoru Františku Krejčím svého nejlepšího a nejuvěrnějšího ideového vůdce, který stál při ní od jejích počátků až do posledních chvil svého života.

Po třicet let sledoval vývoj hnutí, po třicet let dával směr a cíl jeho práci. Nikdy mu nezapomenem, že v době, kdy příslušnost ke hnutí znamenala velikou obět, Krejčí se nebál konat veřejné přednášky v našich sdruženích, a že převzal roku 1907 i funkci čestného předsedy mezinárodního kongresu Volné myšlenky v Praze.

Jeho veliké filosofické autoritě, o kterou se hnutí opíralo zvláště ve svých počátcích, vdčíme za to, že neutonulo v povrečnosti a negativismu, že jeho boj proti klerikalismu byl vždycky zároveň spojen s úsilím o duchovní a politickou svobodu jednotlivce i národa — o svobodu, která vzniká volným rozhodováním lidí, uvědomělých svým vzděláním, a chápaných vázanost vůči společenskému celku i solidaritu s ním.

Jeho pozitivní etika dala pevný mravní základ přemnoha našim členům, jeho nebojácná kořba »Politika a mravnost«, kterou vydal loni ve »Volné myšlence«, povzbudila nás, abychom neuhýbali na cestě ku pravdě.

Ale nejenom za jeho knihy a za jeho dílo, také za příklad, který nám dal, zachováme mu vždycky svou vděčnost. Byl to příklad života plodného, vyplněného prací a uslechlým úsilím o vítězství všeho, co bylo rozumné, co bylo krásné, co bylo prospěšné lidské společnosti.

Nikým a ničím se nedal zviklat ve svém přesvědčení. Byl přímý vůči přátelům i odpůrcům. Říkal veřejně pravdu tak jako málo kdo jiný z jeho současníků. Neznal klíček ani úskoků. Bojoval za každou myšlenku, kterou uznal za správnou, i když byla nepopulární, i když pro něho osobně znamenala bolesti a neúspěchy. Byl sám ztělesněním hesla, které dal členům Volné myšlenky na valném sjezdu v dubnu 1933:

»Nebát se, stát věrně na své postati, nedat se!«

Pro Volnou myšlenku československou, pro všechny její členy zůstane František Krejčí vzorem a představitelem hnutí potud, pokud bude existovat. Půjdeme za vůdcem mrtvým tak, jako jsme ho následovali za jeho života. V jeho duchu chceme pracovat a pokračovat podle hesla, které nám před lety dal, pracovat a pokračovat, věrní »ideálu humanity, rovnosti, volnosti a bratrství, jak jej pochopili, lidstvu zvěstovali a za něj trpěli největší duchové lidstva.«

steč př. V. Sprysla nad rakví
Fr. Krejčího.

In memoriam.

Nad rakví Frant. Krejčího nemělo by být smutno. Padl bojovník. Nepadla myšlenka. Majestát smrti zase jednou neosvědčil svoji majestátnost. V slovníku myšlečnického člověka nevyskytuje se ovšem ani slovo nesmrtelnost. Jest však několik věcí, ve kterých památka Fr. Krejčího jej dnes přežívá. V mnohém stává se dokonce časovou výzvou: k po-

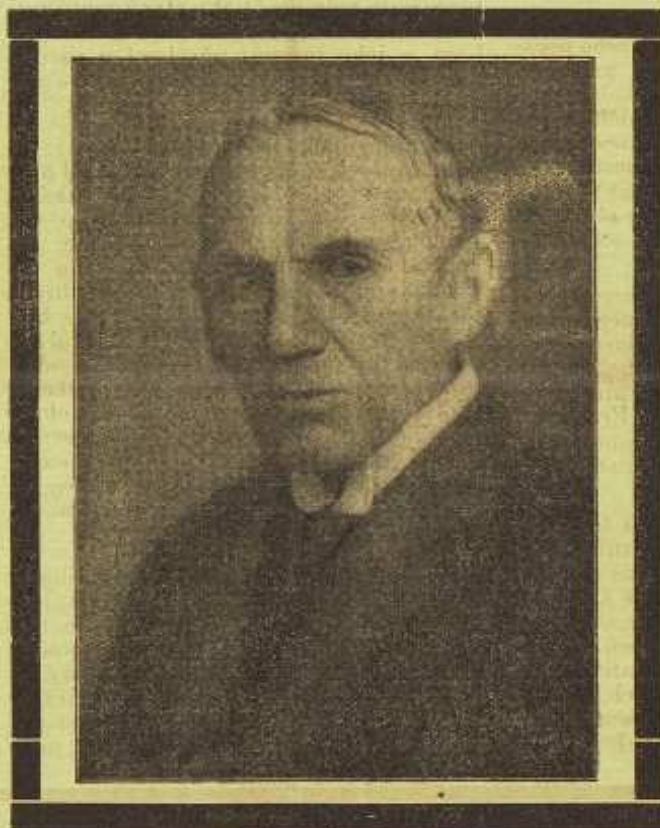
ruku v ruce naléhavost pokračovati v boji Fr. Krejčího za vyloučení náboženských názorů z filosofie a v boji proti víře vůbec jako filosofickému elementu.

Prožíváme dobu zvláštního typu filosofického úpadku. Intelektuálové vzdávají se zásady jasně myslet; mnozí snad pochopí tuto úpadkovou tendenci při výtece kladného poměru k spiritismu, ale nepochopí ji už při výtece kladného poměru k mysticismu nebo k takové Drieschově entelechei. Jasnost jde za permanentně lepším výkladem. Dnešní úpadková filosofie libuje si v resignaci na logicky nejpravděpodobnější výklad a ve filosofii dělá estéta. Stydí se říci na př. v kosmogonických záhadách: »nevím«, a raději říká: »bible je krásná«. Myslí, že slabiny Haeckelova monismu dávají jí eo ipso legitimaci k dualismu nebo pluralismu. Spokojuje se věrou jako jistotou nedokazatelnou a nekontrolovatelnou, nedbajíc, že každý začátek víry je konec myšlení. Víra není nic myšlenkově hladkého; je to prostě nepřítomnost jakéhokoli kritického postoje; řečeno šetrně: stav přirovnatelný Niobině bolesti: ztrnutí a mlčení.

Jest komicky trapné, když odpůrci relativní, zvolna myšlenkovým vývojem světa zjišťované a věčně opravované pravdy a hledači jedině absolutní pravdy, takový Mareš nebo Rádí, naleznou pravdu v citu, v přesvědčenosti kteréhokoliv individua a dojdou tak vlastně k bezpočetným pravdám zcela libovolným; k »pravdám«, které ani se shovívavostí nebylo by možno nazvat laxně relativními, protože se s relativitou communis opinionis doctorum ne-
inobou měřit.

Vůči kráse a lehkosti této dnešní úpadkové filosofie Krejčí byl pevný jako skála. Je to patrně vše charakteru. Myslí, že nejsem daleko od pravdy, řeknu-li, že tuto charakterovou pevnost, která filosofii velela: neresignovat na sílu lidské myšlenky, Krejčí bral ze svého ateismu.

Krejčího filosofie jest typ filosofie laické z tohoto světa, v němž se má naplnit smysl našeho života, a který není žádnou slávou přípravkou pro svět jiný.

kračování v zařáženém boji, k pokusům následovat příkladu, k poučení, k zpytování svědomí.

Nehodím zde ani hájit ani vyvracet Krejčího filosofický pozitivismus, budující světový názor filosofa výlučně na vědeckých poznatelech a odmítající vnášení všeho nevědeckého do filosofie. Jen pro jasnost stanoviska s náležitou skromností podotýkám, že nejsem stoupenec pozitivismu — především pro jeho snahu mít vůbec nějaký světový názor.

Význam filosofa nebývá v jeho filosofickém systému, nýbrž v jednotlivostech nebo v různých znacích charakteru jeho myšlení.

I po smrti Fr. Krejčího nutno dále bojovati jeho boj proti nesmyslu nadmyslna ve filosofii, proti předpokládání nadmyslna i pokusům je poznat. S tím jde

Proto jest Krejčího filosofie filosofii radostného optimismu přes svou suchost. Nemůže znát radosti, kdo respektuje tajemství; Krejčí neznal tajemství; toliko věděl nebo nevěděl. Krejčí nepotřeboval iluzi. Zejména pak byl prost pokušení stavět na iluzích mravnost.

Zjevně opět z nevěrecké důslednosti. Právě proto, že celá oblast života víry neměla Krejčímu co říci, měl vášnivý smysl pro pravdu, mravnost, krásu. A

z téže příčiny pramení jistě i Krejčího filosofický klid a duševní rovnováha.

Promiňte egocentrismus tohoto projevu: čím více promyslím Krejčího filosofickou osobnost, tím více se mi zdá, že nad jeho hrobem nelze plakat; nad hrobem Krejčího lze jenom šikovat se k boji tím nesmířitelnějším, čím klidnějším a chladnějším proti Drieschům, Rádům, Marešům a podobným.

Dr. Eugen Červinka.

Mrtvý muž - živý program.

»Mnozí z těch, kdo se hlásí k Masarykoví, byli spíše pozitivisti Krejčovského rázu. Tak byl směr filosofování Krejčího u nás převládající po dlouhá léta; zejména od začátků působení Krejčího na universitě, od roku 1898. Krejčí sám se považoval do jisté míry za žáka Masarykova, a měl za svou povinnost důkladně propracovávat pozitivistické prvky, které v Masarykově filosofii viděl.«

»A bude povinností české filosofie, vyrovnat se ať už pozitivně, nebo negativně s bohatým přínosem profesora Krejčího do našeho života kulturního. Velké dílo profesora Krejčího není možno obejít. Žije v literatuře a žije v nás všech, i v těch, kdo opustili jeho linii pozitivismu. Všichni jsme se u něho učili myslet, všichni jsme se u něho učili důslednosti a pevnosti stát v poznání pravdy.«

Z přehojných příležitostných projevů, které vyšly v novinách mezi dnem smrti Františka Krejčího a mezi dnem jeho pohřbení, jsou to tyto dva citáty ze článku filosofa Vasil Š k r a c h a, které nejlépe charakterisují činnost Františka Krejčího a nejlépe postihují poměr mladé filosofické generace naší k muži, který v těchto dnech odešel.

Bylo by se dalo říci všelicos z toho důrazněji. Dalo by se říci, že průbojnost, jaká charakterisovala realismus v boji proti kulturní tmě a proti vládě klerikální moci, byla namnoze průbojností pozitivistickou. Ze inteligence, která tvořila ostrůvky tohoto hnutí po vlastech českých, moravských a slovenských, nacházela nejčastěji právě v pozitivismu Františka Krejčího mravní zdůvodnění svých

bojů a mravní oporu v zápasech, které nebyly ani nejmenší, ani nejsnazší z toho, co československý kulturní člověk kdy bojovával.

Jsou to věci, na které se v posledních dobách zapomínalo nejenom proto, poněvadž už od nich uplynula léta, nýbrž také proto, poněvadž hlučná škola protestantských teologů, uplatňujících se po převratu čile v kulturním životě našem, prohlásila velmi takticky starý realismus za kus s v é historie, jeho boje za s v o j e boje, a jeho mravní působení v národě za výsledek svého morálního vlivu na lidi.

Za půldruhého desetiletí po válce se už pomalu neví, že na příklad n a š o d b o j právě ve svých neaktivnějších složkách, ve vojenských rotách, byl hnutím tak nenáboženským, tak čistě laickým, jakého dosud v životě našeho národa nebylo. Nejen že žádný pluk neměl žádných vlastních kněží. I ti státní duchovní, kteří byli na příklad v Rusku za starého imperia příkomandováni k českým oddílům, neměli se tam toho chytit. Američtí protestantští duchovní československé národnosti, kteří přijeli po převratu k naší armádě na Sibiř, byli přímo zděšeni tím, jak tato armáda není vůbec nejen křesťanská, nýbrž není vůbec ani náboženská.

Je to důležitý fakt. Československý člověk nalézal dostatečnou oporu pro největší rozhodnutí svého života, pro rozhodnutí, které znamenalo takřka položit hlavu na špalek, nikoliv v náboženské víře, a nikoliv v kterékoliv konfesi církevní, nýbrž nalézal tuto oporu v přesvědčení, které kotvilo cele docela jinde, nežli

kde jsou stará náboženství. V laickém názoru na život, v laické morále, v laické filosofii.

Je to fakt závažný. Znamená, že v životě národa myšlení Františka Krejčího, rozšířené před válkou hlavně socialistickými hnutími do nejšířších vrstev lidu, vydalo už jednou hojně ovoce. Znamená, že toto ovoce bylo dobré. Znamená, že muž, dnes mrtvý, se už dávno stal národu živým svým programem. Znamená, že se tento program osvědčil. Podstupoval zkoušku v nejkřutější době, — v níž propadala nejedna stará církev a v níž se sesypala smělá stavba nejedné náboženské dogmatiky a nejedné náboženské morálky. Je velká síla v těchto faktech. Buďme si jí vědomi. V. Cháb.

Slavný pohřeb čestného předsedy Volné myšlenky.

Prostorná síň nového pražského krematoria byla v sobotu naplněna do posledního místa. Byly tam zastoupeny všechny fakulty vysokých škol, přišli reprezentanti našeho kulturního života, členové Volné myšlenky dostavili se v hojném počtu. Smuteční obřad byl zahájen krásnou hudbou, která odpovídala živému uměleckému citění zesnulého. Pak ujal se slova děkan Karlovy university profesor dr. Otakar Fischer, který promluvil o významu zesnulého pro fakultu, jejíž byl ozdobou, ocenil jeho práci filosofickou, jeho důslednost a touhu po pravdě. — Profesor J. B. Kozák zdůraznil zejména humanitní stanovisko Krejčího, jeho přímou a poctivost, jeho úsilí o pravdu. Prohlásil jako evangelik, že i svým bojem proti náboženství František Krejčí prospěl. — Reč profesora dra Josefa Krále byla nejobsažnější a nejdůležitější, protože velmi podrobně, v hustých zkratkách vystihla všechny zásluhy zesnulého o filosofii a vědeckou psychologii. — Prof. dr. Šeracký promluvil pak jako žák za psychology. — Jménem studentsva rozloučil se s ním předseda Spolku pokrokových a nemajetných studentů. — Význam Františka Krejčího pro Volnou myšlenku rozhodl její předseda př. V. Šprysl; jeho řeč otlukáme na jiném místě.

Nebyla to smuteční slavnost, na kterou se chodí jako na událost společenskou. Všichni, kdož byli přítomni, uvědomovali si velikou ztrátu, kterou vědecký i veřejný život československý utrpěl, všichni cítili, že v Krejčím odehází muž vzácný, drahý, nenahraditelný.

Mravnost a náboženství.

Je patrné, že názor o nadpřirozeném původu mravnosti je nemožný. Neboť potom by vývoj mravnosti vedl směrem právě opačným, než ve všech jiných oborech. Všeobecně se předpokládá, že vývoj jde směrem pokrokovým, k lepšímu, dokonalejšímu. A jen povrchní pohled na dění přírodní i sociální, pokud se v něm vývoj sledovati dá, potvrzuje tento předpoklad. Avšak u mravnosti, kdyby původ její byl nadpřirozený, kdyby zásady mravní byly člověku bohem zjeveny, nebo apriori vstřípeny do jeho mysle — kdyby zkrátka mu byly dány nějak dříve než počne jednat, šel by vývoj obráceně: od lepšího k horšímu, od dokonalosti k nedokonalosti, jak je to vyjádřeno v popleteně romantických bájích o blaženém životě rajsčím, o prvotním hříchu a vyhnání Adama a Evy z ráje. Právě tak jako těmto bájím už dnes ni-

kdo nepřikládá víry a snaží se poučit dějinami, tak také u mravnosti se tímto obráceným postupem vývoje vyvrací starý názor, protože odporuje vývojové logice.

Mravnost je úkaz sociální, společenský. Vývoj její může se dít jen v souvislosti s vývojem sociálním, o němž není pochybnosti (jak se můžeme přesvědčit v srovnávacích dějinách kulturních), že se děje v z e s t u p n ě. K mravnímu jednání je třeba svobody a sebevědomí. Těch na nejnižším stupni předpokládati nelze. Z počátku člověk jednal pudově jako zvířata, a nevědomě dosahoval svého životního cíle, vyžíval svůj život mravně indiferentně. Teprve později se propracoval k zodpovědnosti za své činy a ke svobodě v rozhodování a kladení cílů.

O náboženství je z jeho podstatnosti a z dějin patrné, že může činiti a činívá své

vyznavače nesvobodnými a nesympatickými, že pouta, jimiž ducha svírá, jsou někdy nezlomitelná. Nebudu vzpomínati vnějšího nátlaku. Církevnictví jest obecně uznáno za metlu sociálních poměrů; bojem proti všemu, co s tím souvisí, vyplněno je mnoho a mnoho stránek dějin kulturních. Klerikalismus je jedno z nejprotivnějších slov každému kulturnímu a mravnímu člověku.

Co zla způsobil fanatismus kněží a dogmatická nesnášlivost církví, o tom právě naše dějiny vydávají kruté svědectví. Spojením organisace církevní se státní ve způsobu všelijakých těch modusů vívendí a konkordátů neblahý vliv vyvrholil a odluka církví od státu stala se požadavkem pro ústavy států všude tam, kde má svoboda občanů být zjednána a zaručena i po stránce přesvědčení. Kde není odluky, není pravé republikánské svobody, tam zpátečnictví stává se obligátní formou politického vyznání.

Dr. Theodor Bartošek

Velký filosof - velký člověk.

Odešel každého, kdo je nám drahý a vzácný, zamučuje, ale přes to nad zavřenou knihou života prof. dra Františka Krejčího není to pocit smutku a ztráty, který převládá. Snad by to ani nebylo v jeho intencích, abychom při této příležitosti dali převládnouti hoří a zármutku. Smrt zde spíše nám zdůrazňuje a vyzvedá vzácné ucelené dílo celého života a jeho velký příklad.

Není nikoho mezi českými filosofy, který by tak zřetelně a důsledně jako František Krejčí veškeru svoji filosofickou spekulaci opřel o přísné vědecké základy, rozeznával vždy pečlivě, co vím, co mohu zvědět a co bych si sice přál vědět, ale vědět nemohu. Proti této pozitivistické filosofii slyšáme různé námítky, ať rázu zásadního, či jen z dobové nálady vyplývající, avšak jisto jest toto: po staletích rozmanité mytologie jest právě pozitivismus jedinou zdravou a bezpečnou cestou ze tmy a šera k světlu, jest při nejmenším, řekl bych, nutnou karanténou myšlení lidstva, chce-li vyhlednout z tíživých pozůstatků minulých časů a vystříhati se nežádoucích zvrátů. Jest to jediná cesta, bez níž nedocílíme ani trvalého sblížení dnešního lidstva, rozříznutého nejrozmanitějšími kulty, kulturami a tradicemi, a bez níž také nelze budovat nových společenských řádů, jichž si tak kategoriicky žádá právě doba dnešní.

Filosof František Krejčí nebyl však jen mužem universitní katedry. Svým dílem vědomě chtěl působiti co nejdříve, jsa přesvědčen, že idea sama o sobě, ovšem determinovaná podmínkami, za nichž a ze kterých vzniká, jest silou ženoucí a tvořivou. Celý jeho program životní práce, a to i po stránce politické, jest vyjádřen větou, kterou pronesl v zahajovacím svém proslavu ke kongresu Volné myšlenky v Praze 8. září 1907: »Zpátečnictví jest ten pravý rozvratný živel společenský, neboť spoutává energii ženoucí sil a hromadí ji k výbuchu.« Proto právě hnutí Volné myšlenky přijal František Krejčí za své hned od jeho vzniku a pracoval v něm vždy rád, jsa přesvědčen, že čím více proniknou myšlenky tohoto hnutí, čím více nebude v lidstvu pověr a předsudků, jež ovšem nejsou jen náboženské, ale také národnostní, politické, hospodářské a sociální, tím snadněji a s menšími otřesy budou provedeny i velmi pronikavé společenské změny, jichž si kategoriicky žádá vývoj a vzestup lidstva.

Chtl bych upozornit na to, že každé náboženství v kulturně historickém smyslu i ve filosofickém běžném pojetí činí člověka vnitřně nesvobodným, poutajíc jeho vůli a rozum poutem víry.

Víra, totiž přesvědčení o existenci něčeho, co se obvyklými logickými prostředky dokázati nedá, o existenci něčeho nadsmyslného a nepoznatelného, jest příznakem každého náboženství: bez takové víry není názor na svět náboženský.

Vírou klame člověk, mající smysl pro pravdu, sebe sama vědomě, a víra činí jej schopným klamat i jiné, třeba jen pro utišení vlastního neklidu, vznikajícího z pochybnosti o pravdě o s a h u v í r y. Z téhož důvodu činí jej nesnášlivým k nevěřícím a nespravedlivě zaujatým

Při této své praktické orientaci nevzdaloval se profesor Krejčí ani přímé činnosti politické. Vidíme ho zejména za války při vzniku i budování programu strany československých socialistů, neboť šlo právě tehdy jak o samostatnost národa, tak také o socialistický společenský řád. Byl za tuto stranu členem zákonodárných sborů, revolučního Národního Shromáždění a později členem voleného senátu, a v této své veřejné funkci dává zase nám a zejména praktickým politikům velký příklad. Jde o ožehavou otázku disciplíny v politické straně, o podrobení se docela obdobně, jako vyzadovala stará autorita církevní, jde také o »sacrificium intellectus«. Šlo tehdy v zákonodárných našich sborech konkrétně o zákon na ochranu republiky, s nímž pokrokovému a myslivému politikovi nebylo lze souhlasiti. Profesor Krejčí jednal, jak pro něho bylo samozřejmostí: nehlasoval podle příkazu a rozešel se se stranou.

Čím nám byl.

Krejčí zůstal věren našemu hnutí od jeho prvních počátků až do své smrti. Poutal jej k němu jeho pozitivismus. Hlavním znakem této filosofie jest názor, že všechno, co přesahuje hranice rozumového poznání, hranice vědy, je pro nás nepoznatelné, a že se tím proto nemá filosofie zabývat.

Morálka pak, kterou vysvětluje ze základního padu sebezáchovy u člověka, je mu morálkou humanitní, morálkou lidskosti. Mravný život je mu život v souladu s přírodními zákony, harmonické vyrovnání mezi zájmy jednotlivcovými a zájmy celku, mravná společnost je společnost v právním smyslu sociální, ke všem spravedlivá, kulturní, pečující o stejné vzdělání všech, osvobozená od náboženských a jiných předsudků.

Takovou morálku Krejčí stanovil, a za ni bojoval houževnatě a nekompromisně. Volnou myšlenku pokládal za organizaci, která by měla být jejím ztělesněním. Proto skoro na všech projevech, které u nás měl (na př. programové řeči na obou mezinárodních kongresech), klade vždycky takový důraz na společenskou morálku. A není také náhodou, že jeho nejkrásnější a nehlubší přednáška, jakou v našem hnutí proslavil, je Krejčího plzeňská řeč »Moderní člověk a mravnost.« (V cyklu míst. sdružení V. M. v Plzni 1921.)

Zatěžkač zkuškou pro poměr Volné myšlenky vůči Krejčimu byly poválečné poměry. Sociální otázky byly po převratu daleko naléhavější, a pokrokové hnutí se jim neschlo vyhýbat. Krejčí se jim nevyhнул, a šel do politiky, aby přispěl k jejich praktickému řešení. Není ještě dost oceněno a zhodnoceno, jak po převratu obohatil naše politické myšlení programovými články, zejména v nar.

vůči ateistům, »volnomyšlenkářům«, pozitivistům, panteistům. Věření samo o sobě je pojem mravně indiferentní. Ale p o z a d a v e k věření, nucení k víře je mravně povážlivé, přímo řečeno je nemravné. Nejpatečnější je to tehdy, když se náboženství činí podmínkou mravnosti, ačkoli je kulturně historickým vývojem rozhodnuto a všeobecně se uznává, že i ten, kdo náboženství nemá, musí být mravným, musí konat, co se patří. Nelze činiti podmínkou mravnosti něco, když mravnost smíme předpokládati i bez toho. A požadavek věření, tedy i samo náboženství (pokud ten požadavek činí), je na překážku dosažení pravé volnosti a činí člověka závislým. Je tedy něčím, co musí být vývojem překonáno.

František Krejčí. (Z jeho knihy »Politika a mravnost.« Vydala Volná myšlenka.)

Snad spíše měl bych to říci naopak: strana se tehdy rozešla s ním, neboť Fr. Krejčí zůstává si i ve své politické linii důsledným. Není akce, podnikané českými vzdělanci ve směru opravdové socialisace, péče o oběti dnešního útisku, ať kdekoliv na světě a také u nás doma, aby František Krejčí přes vysoký svůj věk nešel svorně sebou. Velmi četné jsou jeho protestní projevy proti zvlášť veřejné moci, v akcích pro osvobození politických vězňů, pro svobodu tisku a proti útlaču a reakci všeho druhu. A při tom při všem — a to jeho životní dílo vyvrcholuje — vzácný, vpravdě filosofický klid! Vše, co činil, plyne klidně, samozřejmě a jasně z pevného filosofického základu a z určité neuchylné životní orientace, která je u něho opět naprostou samozřejmostí.

Nepotřebuji dodávat, čím byl osobně František Krejčí těm z nás, kdo znali ho po léta z blízka. Neupoutával tak svoji osobou, jako věcí, pro kterou žil a svým příkladem v pracovitosti i životní důslednosti. Budiž nám v tom vzorem i dále!

soc. revui »Budoucnost«, a v kulturní části programu národně sociálního, který předpokládá nejvyšší vzdělání pro učitelstvo, a možnost obsazení nejvyšší míry vzdělanosti pro všechny občany. Nepodařilo se mu ve straně uplatniti ani svůj pozitivismus, ani svoje zásady kulturní. Kromě toho, muž přísně mravný a zásad nekompromisních, dostal se velmi brzy do konfliktu zejména s tehdejší klikou Stříbrného. Protože viděl, že všechny jeho pokusy o nápravu jsou marné, odesel z politického života znechoben.

V jeho politické činnosti jej tehdejší Volná myšlenka podporovala málo a neschlo. Jednak nemohla — jako hnutí nepolitické — přímo zasahovat do politických bojů, jednak její vůdci se až příliš exponovali pro tehdejší koalici politiků.

Také po stránce programové nemohl Krejčí souhlasit se vším, co tenkrát hnutí podnikalo. Dr. Kunstovný, tehdy významný člen našeho ústí, výboru, chtěl z Volné myšlenky udělat hnutí náboženské po způsobu německých a amerických svobodných náboženských obcí, psal o některých okultních zjevech jako by byly skutečné a vědecky zajištěné, a také do tehdejšího ideového programu V. M. vložil mnoho svých osobních náboženských názorů. Volná myšlenka hodně propagovala v těchto letech budhismus a unitářství.

Proti těmto směrům a proudům v našem hnutí se postavil Krejčí velmi rozhodně, a několikrát je veřejně odsoudil. Nechybělo mnoho, aby se s hnutím rozešel.

Po roce 1925, po sjezdu pardubickém, docházelo pomenáhu k obratu. Nové vedení V. M. zaujímalo radikálnější stanovisko vůči náboženství, zamítaje zásadně všechny náboženské soustavy, a přijímajíc názor o nepoznatelnosti nadsmyslna.

Také po stránce politické se Volná myšlenka sblížila s Krejčim. Stejně jako on posuzovaly politické dění a politické strany naše sjezdy, žádaly od nich větší poctivost a věrnost vůči programu, žádajíc důrazně mravnost a opravdovost zejména od stran socialistických.

V naší revui »Nové obzory« uveřejňoval Krejčí svoje články a polemiky, které udívaly svou mladou bojovností a rozhodností, jakoby nepocházely od člověka zlomeného těžkou chorobou, a léta už upoutaného na čtyři stěny svého pokoje.

Jestě loňského roku napsal Krejčí pro valný sjezd V. M. referát o mezinárodní situaci, ve které dodával našim přátelům naděje do budoucnosti a povzbuzoval je k dalším bojům.

Jako filosof, jako politik, jako bojovník, který do posledního dechu nepřestává pracovat, jako neochrozený zastánc pravdy, který ji prosazuje přes všechny překážky, bude nám František Krejčí pro vždycky vzorem volného myslitele. Zůstane s námi, bude našim ideovým vůdcem, pokud Volná myšlenka bude trvat.

L. M.

Bohuslav Koutník:

Profesor František Krejčí,

kteřý dnes zemřel ve svém sedmdesátém šestém roce, byl našim velkým filosofem a to druhu u nás velice vzácného, filosofem usilujícím o přesnou a vespolek vázanou soustavu názorů, o čistotu filosofické teorie. Naši filosofové se zpravidla rychle odkláněli od teorie k praxi, byli a jsou více mravokárci, po případě ve svých vrcholech mravními a společenskými reformátory. Filosofie je jim zbraní pro sociální dílo. Ale Krejčímu byla filosofie především cestou k poznání.

Byla to filosofie, jež byla zvláštním druhem toho, co se nazývá pozitivismem. Vycházela z úvahy, že je poznávací schopnost lidského rozumu velmi omezena, že stačí jen na tento svět, v kterém žijeme, a na život, který zde žijeme, a že nemůže dát odpovědi na otázky, odkud jdeme, kam a proč. Ukazovala, že se můžeme obejít bez odpovědi na tyto otázky, a to i v oboru poznání i v oboru životní praxe, že se můžeme spokojit s tím, co je v tomto světě a z tohoto světa. Učila, že vzdát se odpovědi na tyto otázky je také odpovědí, a to odpovědí cennější, než odpovědi nezaručené. Učila moudré resignaci, jako se v životě každý z nás musíme spokojit se svými tělesnými a duševními silami a tím, co jsme jimi vydobyli, a musíme se s resignací vzdát jiných nespílitelných přání.

Proto v této filosofii hrálo velikou úlohu vedle poznatelná i nepoznatelná. Tam patřily všechny úvahy o podstatě světa, o jeho původu, poslední příčině a posledním účelu, odpovědi, které dávají víru, snění, zření do vlastního nitra, cit, extase a podobně. S hlediska této filosofie přehlížel Krejčí filosofické soustavy nové doby a hledal v nich potvrzení svých názorů. Avšak měl uznání i pro filosofy odlišných mínění, jen když si dovedli klást filosofické otázky s vědomím jejich dohledu a s plnou opravdovostí.

Tato filosofie spokojuje se s tímto světem a s věděním, kterého můžeme o něm dosáhnout, dávála vynikající místo vědě. Věda byla jí cestou k filosofii, teprve na vědě mohl filosof poznat, co lidský rozum může a co nikoli. Krejčí pracoval především v psychologii. Jeho dílo v tomto oboru má u nás význam zakladatelský v tom smyslu, v jakém je Gebauer zakladatelem české mluvnice, Jaroslav Vlček zakladatelem dějin českého písemnictví nebo Palacký zakladatelem českého dějepisu. Krejčí chápal psychologii v duchu své filosofie jako přírodopis lidské duše, jako poznání její zákonitosti. Duše jako podstata, jako něco stojící za jevy podrobenými pevné zákonitosti, mu nepatřila do vědy. Do ní náležely jen zákony o průběhu duševních

dějů, stavů našeho nitra, našeho vědomí. Tato psychologie nabyla u nás velikého významu zvláště tím, že se stala základem naší pedagogiky a že z ní vychází podnes nejen většina denní práce našeho učitelstva, ale že jdou v jejím duchu i snahy reformní.

Ale člověk nežije sám na světě, stýká se s jinými, je odkázán na jejich pomoc a oporu. Proto Krejčí postupoval od zákonitosti myšlení jednotlivce k zákonitosti souhry jednotlivců, již mu byla mravnost, etika. Opět v duchu své filosofie i zde hájil mravnost, založenou na přirozených sklonech člověka, nikoli nařízenou z oblasti mimolidské a mimo-světské. Neměla to však být mravnost, která by dovolovala vše, čeho by si žádal jedinec, nýbrž jen to, co by bylo k blahu všeho lidstva, tedy mravnost sociální. Je to mravnost jen lidská, ale vycházející z toho, v čem všichni mohou souhlasit, stojí nad jednotlivcem a jeho sobeckými tužbami. Vrcholem této mravnosti měla být praxe politická jako úsilí o mravní uspořádání společnosti v duchu spravedlnosti. Tím zaujal Krejčí pokrokové stanovisko i k sociálním rádnám dneška a bylo to jen v duchu jeho filosofie a jeho mravouky, když byl stoupencem jejich spravedlivé změny a nápravy.

Odešel v něm nejen veliký vědecký pracovník, ale i veliký vychovatel svého národa a veliký člověk.

(Předneseno v pražském rozhlasu 24. května.)

Tisk o významu Františka Krejčího.

Všechny denní listy bez rozdílu měly články, zprávy nebo aspoň zmínky o našem čestném předsedovi. Ve všech byla oceňována jeho činnost jako filosofa, politika, zakladatele vědecké psychologie, jako člověka vzácně přímého a čestného.

V »Národním osvobození« píše o něm V. K. Škrach: »Všichni ti, kdo prošli jako studenti rukama prof. Krejčího, i když se odklonili od jeho pevné, jasné linie pozitivismu, budou vždycky vděčně vzpomínat na to, čemu se především u Krejčího naučili: mít uvědomělý názor na svět, stát za tím svým názorem, žít jím a podle něho... Lidsky jako člověk bude nám všem František Krejčí postavou nezapomenutelnou. Budeme naň vzpomínat s láskou a vděčností. A bude povinností české filosofie vyrovnat se ať už pozitivně nebo negativně s bohatým přínosem profesora Krejčího do našeho života kulturního. Velké dílo profesora Krejčího není možno obejít... Všichni jsme se u něho učili myslit,

všichni jsme se u něho učili důslednosti a pevnosti stát v poznané pravdě.«

»Právo lidu« píše o Krejčího činnosti filosofické, pokrokové a protiklerikální. Práví, že »jeho činnosti může nejděčněji vzpomínat Volná myšlenka: jmenovala ho také svým čestným předsedou.« »Profesoru Františku Krejčímu«, končí článek, »bylo dopřáno žít dlouhý a plodný život. Čím přispěl věci rozumu a vědy proti duševní temnotě a zpátečnictví, nebude nikdy zapomenuto. Byl to myslitel svérázný, poctivý, a v tom, co považoval za pravdu, neústupný. Ze světa českého myšlení zmizela jím jedna z nejvýraznějších postav.«

J. B. Kozák v »Českém slově« oceňuje jeho odbornou práci a chválí čestnou povahu a charakter zesnulého, »přímý a neohlebný«. Krejčí se rozešel s mnoha lidmi, s mnoha polemisoval a tuze proti nim bojoval; ale kdo se přesvědčil, jak opravdová byla vášeň pro vědeckou pravdu, která ho oživovala, nic mu neměl za zlé,

nýbrž musil ho ctít. — Zemřel starší Cato—Cato maior Československé republiky.«

V »Národních listech« uveřejňuje o Krejčím odborný článek profesorka B. Dratková.

»Prager Tagblatt« píše: »Se svým přísně protináboženským stanoviskem — zaujímal do konce života důležité postavení ve hnutí volných myslitelů a měl vůdčí roli na pražském světovém kongresu — spojoval panteistickou úctu před všehomírem, z jeho zákonitosti se snažil odvodit normy přirozené etiky. Krejčí nebyl katedrovým profesorem, vzdáleným světu, stál naopak vždycky ve veřejném životě jako volný myslitel a socialista, a dal se po převratu, šedesátiletý, zvolit za senátora, rozešel se však potom se stranou, která mu neposkytovala dost svobody.«

O profesoru Krejčím psaly dále listy všech ostatních stran, oceňující odbornou i veřejnou činnost zesnulého. Můžeme opravdu říci bez fráze, že tentokráte československý tisk bez rozdílu stran se sjednotil u jeho rakve.

Uctěte památku Fr. Krejčího skutkem!

Volná myšlenka právě vydala brožuru »Fr. Krejčí — Volné myšlenky!« Tato knížka znamená program. Obsahuje všechny významné projevy našeho čestného předsedy k volným myslitelům a volnému myšlení. Každý člen hnutí ji bude číst,

aby uctil památku velkého volného myslitele!